

OPVOEDING EN ONDERWIS

de christelijke school in dezen tijd, slot.

Niet zonder reden hebben we zeer uitvoerig gehandeld over de vijfde conclusie, omdat we meenden daarin het scherpst den (onaanvaardbaren) achtergrond van heel den gedachten gang dezer uitspraken geteekend te zien. Wie spreekt over de taak der „Kerk“ ten aanzien van de school, en onder taak verstaat het handhaven der belijdenis en onder „Kerk“ „niet een bepaalde kerk, maar de Protestantisch-belijdende Kerk in haar algemeenheid“, heeft door de „onzichtbaarheid“ van deze „Kerk“ ook de materie der belijdenis „ongrijpbaar“ gemaakt. Hij kan hoogstens verwachten een „handhaving“ van de belijdenis, (en dus van den grondslag onzer christelijke scholen), op dezelfde wijze als in de Ned. Herv. Kerk geschiedt. Daarom gelooven we dat de strijd, dien velen meenen tot de overwinning gevoerd te hebben in de zesde conclusie, in feite reeds verloren was in de vijfde.

Steeds duidelijker blijkt n.l., dat met name het optreden van den Herv. Raad voor Kerk en School aanleiding is geweest voor het beleggen van de conferentie. In verband daarmee wordt door vele bezoekers de zesde conclusie als het glanspunt dezer bijeenkomst beschouwd. De formulering luidt als volgt:

„Het kan taak der kerkeraden zijn eigener beweging de schoolstichting ter hand te nemen, indien de kerkleden te kort schieten of er niet toe in staat zijn, dan wel andere bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven“.

Hoe belangrijk deze conclusie is te achten, wordt misschien het best geïllustreerd door het feit, dat de door ons reeds eerder genoemde heer Gilhuis bij het weergeven van zijn indrukken van „Birkhoven“ in de „Mededeelingen“ van Geref. Schoolverband (No. 22 pag. 2) alleen over dit vraagstuk spreekt en wel aldus:

„De grootste winst was voor ons besef te boeken bij het onderwerp „Kerk en School“. Waren wij als Gereformeerden wel eens van meening dat de Herv. Raad stond op het standpunt, dat een Chr. School van de Kerk behoorde uit te gaan, in conclusie zes heeft hij ook als zijn overtuiging neergelegd, dat de Chr. School van een Kerk(eraad) kan uitgaan“.

Dat hier een overwinning is behaald van niet geringe betekenis blijkt stellig o.a. daaruit, dat na het referaat van De Meeter „vooral van de zijde der Herv. Raad voor Kerk en School heftig critiek werd geleverd“ en de secretaris van dien Raad in de discussie verklaarde „door de behandeling van dit onderwerp pijnlijk getroffen“ te zijn. (Corresp.blad No. 44).

Toch schijnt ons deze overwinning duur betaald. Immers niet alleen de Herv. Raad, maar ook de andere deelnemers hebben in deze conclusie hun overtuiging geformuleerd. En in dit compromis — want zoo zullen we toch deze conclusie moeten zien — hebben zij derhalve ook voor hun rekening genomen de motiveering van een eventuele inschakeling der kerkeraden in de stichting der Chr. scholen: „indien de kerkleden te kort schieten“.

U ziet het, alweer rijst de vraag: hoe is het wezen van de kerk? Wat is de taak van den kerkeraad ten aanzien van kerkleden die in de vervulling van hun plichten als leden van de kerk te kort schieten? Moet dan de kerkeraad de taak die op de ouders rust overnemen? Opzettelijk noemen we onze bezwaren in den vorm van vragen, omdat we in de geschiedenis van ons christelijk onderwijs meermalen kerkeraden als stichters van scholen een lofwaardig initiatief zagen nemen.

„Aan de Afscheidenen te Amsterdam komt de eere toe reeds twee jaren vóór het noodlottig Besluit van '42 (het Kon. besluit, waarbij aan iederen geestelijke het recht werd verleend opgave te vragen van de in de scholen gebruikte boeken en zijn bezwaren hier tegen in te brengen, zoodat op de openbare scholen door de Roomsche geestelijkheid de laatste resten van protestantsch onderwijs konden worden uitgeroeid; onze vaders zagen dezelfde bezwaren echter al vóór dit Besluit. H. M.) en eveneens twee jaren voordat 't Nijmeegsche driemanschap de handen ineensloeg, de noodzakelijkheid gevoeld te hebben, om de Christelijke opvoeding van het kroost der gemeente in eigen scholen in veiligheid te stellen“. (Van Strijd en Zegen, pag. 61). Dat de geheel andere eischen door de Wet aan het recht tot het stichten van scholen gesteld hierbij een gewichtige factor waren, blijkt uit hetgeen onmiddellijk na de zoojuist geciteerde woorden volgt: „Het is te begrijpen, dat de Kerkeraad — ofschoon men die noodzakelijkheid inzag voor alle kinderen der gemeente — het raadzaam oordeelde, voor een diaconieschool verlof te vragen, wij hiertegen bij de autoriteiten minder bezwaren bestonden, dan tegen scholen, die ook voor betalenden toegankelijk waren“.

Maar toch is het opmerkelijk, dat „bij verzoekschrift van 28 Maart '45 zich eenige broeders te 's-Hertogenbosch als „leden der Christelijke Afscheiden gemeente“ tot het Bestuur hunner stad

wendden, meldende, dat zij in het belang der opvoeding hunner kinderen wenschelijk achtten, een school op te richten, waarin hun kinderen Christelijk lager onderwijs overeenkomstig hun godsdienstige belijdenis konden genieten“. (Van S. en Z. pag. 68), terwijl kort te voren in Den Haag het volgende was geschied: Aan Mr Groen van Prinsterer, Dirk graaf van Hogen-dorp en Jhr Elout van Soeterwoude was het niet gelukt autorisatie te verkrijgen voor een inrichting, „waarin de lezing van Gods Woord, de onvervalschte voordracht van hetgeen in Nederland geschied is, de geheele gang en geest van het onderwijs ten waarborg tegen bijgeloof en ongeloof mochten zijn“.

De Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente ter plaatse had juist in dienzelfden tijd besloten een diaconieschool op te richten van gelijke strekking.

Hiertoe werd merkwaardiger wijze, zij het tegen den wil der meerderheid in de Plaatselijke Schoolcommissie, wel toestemming door B. en W. verleend. Deze gang van zaken ontlokt P. Oosterlee in zijn „Geschiedenis van het Christelijk Onderwijs“ de volgende ontboezeming (pag. 33): „Groen en De Moll beoogden hetzelfde doel, wilden dezelfde middelen ter bereiking er van aanwenden, en den een werd geweigerd, wat den ander werd toegestaan“.

De reden, zal vermoedelijk wel zijn, dat burgerlijke en ook kerkelijke autoriteiten geen scholen begeerden, die van een vrije associatie uitgingen, „omdat zulke inrichtingen te groote zelfstandigheid hadden“. Zoo zou ook verklaard zijn, waarom de Kerkeraad Groen niet gesteund had, veeleer had tegengewerkt, wat dezen over een „afwijking en verzaking van de beginselen“ deed klagen, „waarvoor het College zelf was opgekomen“.

Ook ruim honderd jaar geleden dus reeds een opvallend verschil tusschen leden der Afscheiden gemeenten die zich expres als zoodanig bij de autoriteiten meldden, hetgeen zelfs bij hun eerste aanvraag moeilijkheden schiep, terwijl de leden der Ned. Herv. Kerk zich door hun eigen Kerkeraad zagen tegengewerkt, béducht als deze was voor „zelfstandigheid“.

Op grond van de gereleveerde feiten staat het echter tevens vast, dat men vroeger niet spoedig van een te kort schieten der leden kon spreken, als het hun niet gelukte een school te stichten. Tegenwoordig staan de zaken anders. Nu is het louter een kwestie van nalatigheid.

Hoopt men nu inderdaad reformeërend te werken in een gemeente door den kerkeraad het werk voor de gemeente te laten doen? Hoe denkt men zich zulk een gemeente dan samengesteld? Zijn de leden dan zoo inactief, dat men hen zelfs niet kan brengen tot het nakomen van de beloften, die zij eens voor God en Zijn gemeente hebben afgelegd?

Zal de aanbevolen methode niet kerkverwoestend werken, doordat men gaat steunen op de „Kerk“? Wij gelooven een dergelijk motief nimmer te kunnen aanvaarden. Het veronderstelt een toestand in de kerk, dien men niet mag tolereren en dus stellig niet mag pogen te bestendigen.

En het motief der „bijzondere omstandigheden“?

In verband met het groote aantal van en de rijke verscheidenheid onder de Christelijke scholen in ons land kunnen deze omstandigheden zich waarschijnlijk alleen voordoen in nieuw ontgonnen gebieden, als bijvoorbeeld onze Noordoostpolder. In zulk een gebied kan men zich genoodzaakt zien met het oog op de toekomst een school te stichten, voordat daarvoor een genoegzaam aantal ouders op een bepaald moment te mobiliseeren is. Dat kan misschien. Maar de historie juist in den Noordoostpolder leert ons, dat met deze bijzondere omstandigheden iets geheel anders bedoeld wordt.

Onze predikant in dezen polder, Ds C. G. Bos, heeft in de Gereformeerde Kerkbode van Groningen van 1 Nov. '47 en 31 Jan. '48 daarover een en ander medegedeeld. Omdat er in den geheelen polder nog geen Christelijk onderwijs gegeven werd, was daar opgericht een Vereniging voor Christ. Nat. Onderwijs, waarin 5 Hervormden en 5 Gereformeerden het bestuur vormden. De grondslag was: Gods Woord en de Drie Form. v. Eenigheid.

Van de zijde van de Ned. Herv. Kerk is tegen dezen grondslag ernstig bezwaar gemaakt, omdat niet alle leden van de Ned. Herv. Kerk daarmee in konden stemmen. De Herv. kerkeraad duldde niet, dat de school een wig dreef tusschen de leden van de Herv. Kerk.

Ds Bos beschrijft nu de ontwikkeling van deze „schoolkweste“ als volgt:

„Dus moest de grondslag ruimer (natuurlijk volgens den Herv. Kerkeraad H. M.), anders zou er naast de Chr. Nat. School een kerkelijk Hervormde school worden gesticht“.

In Sept. j.l. wees de schoolvereniging echter met overgroot meerderheid van stemmen de voorgestelde verruiming van grondslag af, hoezeer ook samenwerking werd begeerd met allen die werkelijk den Bijbel aanvaardden als Gods onfeilbaar Woord. Maar daarmee was de zaak niet uit! De Hervormde Raad voor Kerk en School heeft hierop geconfereneerd met den Schoolraad. En het resultaat van velerlei besprekingen is geweest, dat men tenslotte met een gemeenschappelijk concept-grondslag is gekomen, dat eerst is aangeboden aan den Kerkeraad der Ned. Herv. Kerk en daar is aanvaard, terwijl het daarna is voorgelegd aan het bestuur van onze Chr. Nat. Schoolvereniging“.

Gezien de bezwaren, die er van de zijde van den Herv. Kerkeraad waren tegen den bestaanden grondslag, spreekt het vanzelf, dat tegen dit concept nu door de leden van de Vereniging, met name door Ds Bos, bezwaren zijn ingebracht. Het eindresultaat is geweest, dat dit concept toch is aanvaard, zoodat nu volgens Ds Bos, al heeft hij nog een bepaalde interpretatie — deze was terstond noodig! — in de notulen van een ledenvergadering weten vast te leggen, „de toekomst met groote zorg hier wordt tegemoet gezien. Hier spreekt geen klare geloofstaal, maar menschelijke wijsheid, die overlegt hoe men het verste komen kan“.

Het verdient nu onze aandacht, dat op een vergadering in September 1947 voor den aandrang tot grondslagverruiming nog niet geaccepteerd werd, en dat Ds Bos in de Kerkbode van Nov. van ditzelfde jaar nog niets naders omtrent de boven beschreven activiteit van den Herv. Raad schijnt te weten, maar hierover eerst spreekt in een artikel van 31 Jan. '48. Derhalve is het zeer waarschijnlijk, dat bedoelde onderhandelingen met den Schoolraad zijn gevoerd omstreeks den tijd, waarin de conferentie in „Birkhoven“ werd gehouden, waarschijnlijk zelfs daarna.

Dat werpt een ontstellend licht op den term „bijzondere omstandigheden“ in de zesde conclusie. Terwijl pogingen werden aangewend om in den Noord-oostpolder Christelijk onderwijs aan de kinderen te bezorgen, eischte de Ned. Herv. Kerk via den Herv. Raad en met medewerking van den Schoolraad, dat de vastheid van den grondslag werd ondermijnd, opdat ook vrijzinnigen zouden kunnen medewerken. En weer stellen we de vraag, hoe men dan verwacht stand te kunnen houden tegen de infiltratie van onschriftuurlijke leeringen in onze Christelijke scholen.

Daarom lijkt ook de uitspraak aan het slot der conclusies, dat de coördinatie van het organisatieleven van het Christelijk onderwijs volstrekt noodzakelijk is, zeer betwistbaar. Bedoelt men met deze organisatie o.a. ook den Herv. Raad voor Kerk en School? Wil men dan de oogen sluiten voor de daden van dezen Raad? En zal men bij een dergelijke coördinatie ook één lijn trekken ten aanzien van het Barthianisme, in concreto aan de orde gesteld in de leden van de Partij van den Arbeid? Of worden straks misschien die leden van „de Groote“, die in deze aangelegenheid maar één oplossing mogelijk achten, n.l. onomwonden uit te spreken, dat leden van zulk een partij geen lid kunnen zijn van hun vereniging, genoopt heen te gaan, terwijl tegelijkertijd omtrent een door dezen eventueel te vormen nieuwe organisatie zou worden verklaard, dat deze door separatisme is ontstaan?

Schreef niet de heer Bothof in het „Correspondentieblad“ van 27 Nov. j.l. onder den titel „Saambinding, geen Separatie“ over een ingezonden artikel in „Belijden en Beleven“, waarin werd geattendeerd op het in Groningen opgerichte „Verbond van Voorstanders van de vrije Christelijke School“ (V.C.S.) in dien zin, dat het betreurd werd, dat zulk een ingezonden stuk werd opgenomen, omdat de inzender of met de bestaande organisaties onbekend was, of aan deze het vertrouwen opzede?

Uit hetgeen geciteerd werd blijkt echter, dat de inzender van „de Groote“ een uitspraak en niet het instellen van een commissie had verwacht inzake het lidmaatschap van Chr. onderwijzers van de P. v. d. A. We gelooven dan ook niet, dat de heer B. inzender recht doet door te verklaren: „Wat inzender wil, wordt door de bestaande organisaties op het terrein van ons christelijk onderwijs van harte nagestreefd“.

De heer B. wil „meerdere eenheid zoeken, biddend om de leiding van Gods Geest, opdat 't nationale karakter van ons christelijk onderwijs ook in zijn organisatievorm duidelijker naar voren komt“.

Accoord! Hij beginne met uit zijn eigen organisatie te weren allen, die niet leven naar den christelijken, en dus naar den nationalen grondslag er van. Hij bedenke tevens, wie er separatistie aanrichten: zij die trouw blijven aan den aanvaarden grondslag, of zij die daarmee de hand lichten?

De conclusies over staat en school laten we tenslotte zonder verdere bespreking volgen. Hoe verantwoordelijk werk het is omtrent deze verhouding conclusies te formuleren moge U duidelijk worden, als U let op de o.f. gevaarlijke uitdrukking in No. 7: „De overheid heeft..... recht van toezicht op het onderwijs“ en als U bedenkt, hoeveel vragen rijzen bij de uitspraak, dat het eventueel van overheidswege te verstrekken onderwijs „idealer behoort te voldoen aan den norm van Gods wet“. (No. 9).

CORRESPONDENTIE.

Het is ons plan volgende maand te disponeeren over het abonnementsgeld van 1 April—30 September 1948. Abonnees, die er de voorkeur aan geven het verschuldigde bedrag ad f 4.— per giro te voldoen, verzoeken wij vriendelijk dit te doen vóór 3 April a.s. op postrekening No. 406040 Bureau „De Reformatie“, met vermelding van den juiste naam volgens het adresbandje.

Abonnees, welke via den Boekhandel zijn geabonneerd, moeten niet aan ons, doch aan hun boekhandelaar betalen.

De Uitgevers.

7. De overheid heeft op grond van haar verantwoordelijkheid voor een maatschappelijk verantwoord peil van het onderwijs en voor een gezonde volksontwikkeling recht van toezicht op het onderwijs.
8. De overheid steunt het initiatief der vrije maatschappelijke instanties of der Kerken en verzorgt het onderwijs alleen bij gebreke daarvan of ter waarborging der geestelijke vrijheid.
9. Ook de overheid is onderworpen aan de wet Gods. Als zodanig behoort idealiter het van harenwege eventueel te verstrekken onderwijs aan den norm der wet te voldoen.
10. In de bestaande situatie biedt art. 28 der Lager-Onderwijswet 1920 een mogelijkheid tot Evangelieverkondiging op de staatsschool, waarvan de Kerken een zoo goed mogelijk gebruik dienen te maken.
11. De verschillende stelsels van erkenning en subsidieering van het onderwijs boven den leerplichtigen leeftijd loopen zeer ver uiteen en bieden in het algemeen onvoldoende gelegenheid voor ontwikkeling van dit onderwijs.
12. Voor het onderwijs beneden den leerplichtigen leeftijd is financiële gelijkstelling eisch van rechtvaardigheid.
13. Aan de coördinatie van het organisatieleven van het Christelijk onderwijs in al zijn geledingen is in de laatste jaren niet voldoende aandacht besteed. Deze coördinatie is volstrekt noodzakelijk.

Kampen. H. M. Mulder.

BOEKBESPREKING

Clara Asscher-Pinkhof: „Sterrekinderen". 2e dr., geb. f 5.90. — H. P. Leopolds Uitg. Mij. 's-Gravenhage, 1948.

Al heel groot is het aantal boeken, waarin gehandeld wordt over onze verdrukking en vernedering gedurende de bezettingsjaren. Vele werden gelezen en weer spoedig vergoten, enkele blijven van belang om hun documentaire beteekenis.

Een groep van ons volk is wel bijzonder zwaar getroffen. Bedreigd met totale vernietiging, is het Joodsche volk na een massale ballingschap, zeer sterk gedund teruggekomen. Ook daarover is reeds tamelijk veel geschreven, en terecht.

De bekende Joodsche schrijfster Clara Asscher-Pinkhof laat ons in haar boek: „Sterrekinderen", vooral gevoelen hoe het Joodsche kind de vernederingen, vergulzing en vernietiging heeft ondergaan. Zij heeft het gedaan, zooals het moest: sober, ingetogen, met een bijzonder juiste aanvoeling van de kindersyche. Een roman is het niet geworden, haar uitvoerig relaas van een namelees leed. Zij schreef een reeks korte verhalen in vier groepen verenigd.

In „Sterrestad" beschrijft zij den toestand in Amsterdam, waar het Joodsche kind nog kan spelen en lachen, omdat het zijn eigen leven nog kan leiden hoe dan ook bedreigd. Het kind past zich snel aan en went zelfs aan de geraffineerde kwellingen die een groot mensch kan bedenken. Onbewust van wat er dreigt geniet het van het beetje vreugde dat er rest in het ghetto van Amsterdam. Het duikt onder in spel en fantasie en ontkomt zoo nog ten deele aan de benauwende werkelijkheid.

Er zit echter climax in deze verhalen, bijna monotoon in hun rustige onbewogenheid, waaronder een namelees leed schuilt. „Sterrehuis" beschrijft de ellende van het in razzia's opgepakte kind. In de Joodsche schouwburg wordt een drama gespeeld, als geen schrijver ooit kon bedenken. De tafereelen hieruit worden weer sober meegedeeld, zonder eenig dramatisch effectbejag, ontroerend juist door den eenvoud. Het zijn feiten, die in hun onverbloemdheid dieper treffen dan de weelderigste fantasie zou kunnen.

„Sterrewoestijn" heet de derde afdeeling. Zij verplaatst ons naar Westerbork, de rustplaats op den tocht naar Polen. Aangrijpend worden de verhalen, naarmate het kindergeluk systematischer vernietigd wordt. De lach versterft haast geheel, het kind wordt in enkele maanden oud. Het sterft van ellende of leeft van hoop.

Het eindpunt is „Sterrehel", het kind in het concentratiekamp, waar geen lach meer is — geen ander spel dan dat van leven en dood. En toch blijft de hoop leven — die onvernietigbaar schijnt. Van verre licht hun Palestina toe, het land der vaders, waar alles weer goed zal worden. Deze Joodsche kinderen kennen geen ander verlangen dan het aardse Jeruzalem. Dat maakt het boek nog vreeselijker dan het al is. Te meer moet men bewonderen den humanistischen geest die er uit spreekt: nergens komt de haat tot uiting.

Het heele boek is een gesmoorde kreet van ellende, een zacht leed om de kinderen die lijden, onwetend eerst en later nog erger als ze hebben leeren weten.

Het moet de schrijfster ontzettend veel gekost hebben zoo'n boek te schrijven en dan zóó. Dit is een boek dat zal blijven omdat het in zijn ontroerenden eenvoud een document humain is.

H. S.

STEMMEN UIT 'ONZE KERKEN

het gaat niet goed in Indië!

Nee, lezers, vergist U niet, dit wordt geen politiek praatje. Dat de handelingen van onze regering onze goedkeuring niet wegdragen, behoeft in 't geheel geen betoog.

Wij vragen echter met klem Uw aandacht voor een onderwerp, dat zeker zoo urgent is. Het gaat hier om ongeveer duizend van „onze jongens", leden van onze kerken, die bloot staan aan zeer groote gevaren. En nu denken we niet eens onmiddellijk aan lichamelijke, maar aan geestelijke gevaren, en ook zijn we niet bang, dat de leden van onze kerken moreel op een laag peil leven. Integendeel! Wat echter wel een heel groot gevaar is: wij dreigen geestelijk te verslappen! Wat hiervan de oorzaak is, is voor ons, die al geruimen tijd in Indië vertoeven, niet moeilijk te beoordeelen, maar in den loop van den tijd zijn we tot de conclusie gekomen, dat het een zware taak is om onze broeders en zusters in het Vaderland een juist beeld van de situatie te geven. En dat is toch zoo ontzaglijk belangrijk!

„Hoe staat het dan met de geestelijke verzorging van onze militairen?" zult U zich afvragen. „Er wordt toch zooveel voor „onze jongens" gedaan en er zijn toch veldpredikers?"

Geestelijke verzorging. Kunnen we daarvan wel spreken? Wij zijn stellig van meening, dat dat niet zoo is. Inderdaad, onze militairen kunnen elken Zondag naar een „nood"- of „veldgemeente" gaan, maar het moet U nu toch wel genoegzaam bekend zijn, dat wij daar niet thuis hooren. Gelukkig zijn thans in enkele grootere plaatsen vrijgemaakte kerken. Daarvoor zijn we den Heere dankbaar. Het grootste gedeelte van ons is echter absoluut niet in staat de leediensten in deze kerken bij te wonen. Gelukkig krijgen allen, wier adressen bekend zijn, regelmatig preken uit Holland toegezonden, zodat in plaatsen, waar grotere garnizoenen liggen, onze broeders gezamenlijk een preek kunnen lezen. Maar het meerendeel is genoodzaakt, dit alleen te doen. En wat komt daar vaak van terecht? Er zijn staaltjes van geloofsmoed geleverd; ons zijn gevallen bekend van menschen, die, nadat ze de beschikbare hoeveelheid preken doorgewerkt hadden, van voren af aan begonnen. Doch dit zijn de sterksten onder ons. Misschien is het U nu duidelijk, dat dit voor de zwakkere broeders op den duur funest wordt, en dat ze inderdaad geestelijk verslappen. Het leven van dag aan dag patrouilleren en wacht kloppen heeft tot gevolg, dat velen van ons 's avonds als een blok op hun veldbed neervallen en voor niets anders dan lichamelijke rust zich interesseren.

En wat doen de kerken nu voor ons? Zij hebben in synodevergadering zich uitgesproken tegen het instituut „noodgemeente" of „veldgemeente", en terecht. En de afwijzing van dit instituut kan o.i. niet scherp genoeg zijn, want de veldpredikers (op enkele uitzonderingen na) spelen met het ambt, met den doop, met openbare geloofsbelijdenis, kortom: met de kerk. Maar als de kerken dit instituut afwijzen, moeten zij daar iets tegenover stellen. Zij hebben weliswaar opdrachten gegeven aan de Deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen. Deze deputaten zijn, zooals bekend, de dominees den Boeft, B. A. Bos en de Wolff. Maar nu bestaat er, naar verluidt, geen eenstemmigheid onder hen, op welken grondslag de geestelijke verzorging der militairen (vooral in Indië) moet worden aangepakt. De Hoofddiegerpredikant, Ds de Kluis (Herv.) eische voorheen van alle veldpredikers medewerking aan de noodgemeenten. Deze eisch schijnt nu te vervallen te zijn. Maar ook nu nog kunnen we niet medewerken, want als er op de thans gebruikelijke wijze vrijgemaakte veldpredikers naar Indië kwamen, zouden ze dus in bepaalde onderdelen hun werk kunnen doen. En moeten wij, als we in andere bataljons zitten, dan maar aan den wind van leer van kerkseurders. Barthianen en vrijzinnigen worden blootgesteld?

Nee, alleen het Woord, het ambtelijk gesproken Woord, in waarheid gebracht, zal velen kunnen redden van de gewisse geestelijke vervakking en ondergang.

Tenslotte: We zijn van meening, dat voor de bestaande regeling van de „geestelijke verzorging" geen enkele schriftuurlijke grond aan te voeren is. Volgens deze regeling moeten ook door ons „herders" en „leeraars" worden geaccepteerd, van wier kerkelijke ontrouw we overtuigd zijn; die meestal alleen door een op de kerk lijkende vereniging zijn „beroepen". Hierbij is geen enkele garantie voor het verkondigen van de waarheid. Zelfs weten we, dat dwaling aanwezig is in hun hart t.a.v. de kerk: en in hun spreken is die ook te verwachten, dikwijls al aanwezig. Ef. 4: 11, 12, 14—16: „En deze heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leeraars; tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus. Opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind der leer, door de bedriegery der menschen, door arglistigheid, om listiglijk tot dwaling te brengen. Maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus; uit welken het geheele lichaam bekwamelijk samengevoegd en samen vast gemaakt zijnde, door alle voegselen der toebereiding, naar de werking van een legelijk deel in zijne maat, de wasdom des lichaams bekamt, tot zijns zelfs opbouw in de liefde", en Hand. 2: 42: „En zij waren volhardende in de leer der Apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods en in de gebeden".

Dus zouden we in dezen zeer inconsequent moeten zijn, en onze menschen overgeven aan onbetrouwbare herders. En dit terwijl aan de kerk de ambtsdragers gegeven zijn om de kerkleden te hoeden (Ef. 4: 11—16); en de zegen des Heeren aan kerkelijke getrouwheid verbonden is (Ef. 5: 29b: „hij voedt het, en onderhoudt het, gelijkewijs ook de Heere de gemeente").

Overeenkomstig het voorgaande, overeenkomstig de Schrift, is dit ons voorstel: Er worden (evenals voor de Roomsche-Katholieken) veldpredikers benoemd, die tot taak

hebben niet te evangeliseeren in de eerste plaats, maar (zooals de gangbare term zegt) werkelijk ons geestelijk te verzorgen; d.w.z. zij werken zóó, als wij, kerkleden, van een ambtsdrager mogen verwachten. Deze ambtsdrager kan hier véél meer bereiken ('t staat toch in Ef. 4: 11!) dan met leestof te bereiken is. Vergeet ook niet, dat velen na den dienst niet meer in staat zijn, eenigszins inspannende lectuur te verwerken; wel echter een ambtelijk gesprek!

Overtuigd zijnde, dat het belang van ons, militairen in Indië, de broeders en zusters werkelijk voor oogen staat, durven wij het voorgaande met temeer vrijmoedigheid onder Uw aandacht te brengen, tenelnde gezamenlijk met de kerken in Nederland tot klaarheid en een juiste oplossing te komen, in gehoorzaamheid aan Gods Woord.

(Door plaatsgebrek bleef dit stuk eenigen tijd liggen, Red.).

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Het is inderdaad voor ons antirevolutionairen broodnoodig ons in Groens en Kuypers geschriften te verdiepen. Want zij vechten met alle kracht tegen het ondiep, dat zij uit de diepte zagen opkomen en dat ons nu dreigt op te slokken, heel het leven, kerk en staat en maatschappij: de absolute staat, de booze vrucht der Renaissance, die herleving van het heidendom, toen nog in haar ergste consequenties gekeerd, omdat terzelfder tijd er ook de Reformatie was, de terugkeer tot het Woord des Heeren. Maar die Reformatie is thans zoo haast verdwijnend klein, gezien tegenover de wereldmachten, die heerschen in kerk en staat.

De Renaissance zette den mensch op den troon als beheerscher van zijn eigen lot. Door zijn machtige rede, die alles zou doorgronden. Het eind is de vreeslijkste slavernij.

En dat zagen Groen en Kuypers, na de Fransche revolutie, die een nieuw stadium was in den gang naar het paganisme, voor hun door het Woord scherpziend gemaakte oog, in sterkere mate dan ooit te voren opkomen. Wij kunnen ook zeggen: zij streden tegen het clericalisme, tegen den clerus.

In de kerk en in den staat. Wat dit woord beteekent, lezen wij in de Schrift: 1 Petrus 5: 3. Daar wordt tot de ambtsdragers in de kerk des Heeren gezegd: weidt de kudde Gods, hebbende opzicht daarover niet uit bedwang maar gewillig enz. En daarna: „noch als heerschappij voerende over het erfdeel".

De kanteekenen wijzen er op, dat dit woord erfdeel — des Heeren, als onze vaders daaraan toevoegden ter verklaring — in het oorspronkelijke, het Grieksch, heet: Kleros. Dat is, zeggen zij, loten of erfdeelen, alzoo genoemd omdat de erfenissen van het land Kanaän door het lot gedeeld werden, en de bijzondere gemeenten of de geloovigen worden zoo genoemd, omdat God hen tot zijn eigendom uit den hoop der algemeene menschen heeft uitgevaren en die tot kinderen en erfenamen heeft aangenomen. De kleros is dus de gemeente, de kerk.

Maar, zoo zegt Prof. Bavinck in zijn Dogmatiek — IV 381 —: clerus, lot, erfdeel duidde oorspronkelijk de gemeente van Christus aan als het erfdeel of eigendom Gods. Maar langzamerhand gingen de ambtsdragers zich de clerus achten, tegenover de gemeente als leeken, die niets te zeggen, maar alleen nog te luisteren en te gehoorzamen hadden.

Daar hebben wij nu den gang in heel de wereld-historie: de mensch, die in zijn ambt de Heere had te dienen, verheft zich tot meester, tracht zich te zetten op de plaats van den Koning der kerk — in de kerk — en op de plaats van den Koning der koningen — in den staat. Dan wordt de keizer van Rome een afgod.

Men had niets te doen dan voor hem een knieval, en dan was men veilig.

Maar zoo was het ook met den paus van Rome: een knieval voor den paus, stedehouder van Christus hier op aarde, en — men was veilig.

In heel den kerkstrijd, dien wij thans hebben te voeren, ben ik door geen enkel geschrift dieper getroffen dan door dat eenvoudige verhaal van ds Doornbos van Wormer: Over schorsen en afzetten. Een episode uit de vrijmaking.

Treffend voorbeeld van de beteekenis eener „clerus". Een kleine kniebuiging voor den afgod — synode, en, U gebeurt niets.

Heel het doen van die dominees dáár, die van den dienaar des Woords in Wormer niets vroegen dan maar een enkele „belofte", heusch niet meer, doet ons eensklaps in de meest scherpe trekken zien waar het clericalisme in kerk en staat ons heenvoert.

Een meer beschamend verhaal voor den helaas zelfs in de gereformeerde kerken weer opkomende clerus is er alleen maar te vinden in den aanvang, toen men prof. Schilder dit onheilig vuur aan de schenen legde.

Groen en Kuypers nu streden tegen dat steeds meer opduikend clericalisme in de eens gereformeerde kerken en in den eens christelijken staat. Tegen den clerus, die Ned. Herv. synode heette, en tegen den clerus van den liberalistischen staat, den staat van de filosofie der revolutionaire „verlichting", waarin de mensch zich poogt te zetten op den troon van